

YTTRANDE 2008-01-24

Svenska kyrkan
Kyrkokansliet
Syslomansgatan 4
751 70 UPPSALA

Kyrkomusikernas Riksförbund (KMR) tillsammans med **Läraryrket**s konsult i kyrkomusikerfrågor avlämnar härmed yttrande över **Svenska kyrkans utredning 2007:2, En förändrad utbildning för Svenska kyrkan** (i fortsättningen benämnd EFU-utredningen).

*

Kyrkomusikernas Riksförbund vill först uttrycka sin tillfredsställelse över att ett mångårigt utredningsarbete nu konkretiserats och föreligger i tryckt form. Behovet av att reformera all kyrkomusikalisk utbildning för Svenska kyrkans behov är mycket stort.

Ett remissvar av detta slag fokuserar lätt enbart på problematiska aspekter. Utgångspunkten för våra synpunkter är framför allt en *vision* av musikens roll i Svenska kyrkans församlingar. Den visionen uttrycker en annan utredning (Svenska kyrkans utredningar 2000:1) på följande sätt:

"Gudstjänstens musikaliska utformning hör [...] till församlingens gudstjänstarbete och måste anpassas efter förutsättningarna på platsen. Gudstjänstens karaktär av lovsång ger sången och musiken en central plats i församlingen. Församlingens psalmsång, kyrkokörens och försångares sång, musik från orgel och andra instrument utgör liksom prästens reciterande den jordiska lovsång som i liturgin förenas med sången från alla Guds heliga. Där våra mänskliga ord tar slut, där tar musiken vid och bär fram församlingens tillbedjan. Vi sjunger, tillber och gläds inför Gud som alltings centrum och slutmål. Vare sig vi är många eller få i en gudstjänst, är varje gudstjänst lovsång och tillbedjan inför Gud och en förberedelse för den stora lovsången i Guds rike."

Visionen uttrycker på ett livfullt sätt kyrkomusikernas betydelse för kyrkan – deras grundläggande nödvändighet, men i förlängningen också deras stora betydelse för sådana påtagliga – ”nyttiga” – faktorer som exempelvis medlemsunderlag och frivilligverksamhet. Centralt för detta perspektiv är en kompetent och engagerad kyrkomusikerkår; här är trovärdigheten hos de kyrkomusikaliska utbildningarna ett avgörande moment.

*

Instämmande i EFU-utredningens förslag

KMR vill inledningsvis framhålla ett antal punkter i EFU-utredningen som vi menar är värda att bygga vidare på och i relevanta fall förverkliga:

1. Vi ställer oss bakom utgångspunkten att Svenska kyrkan skall ta ett tydligt ansvar för organist- och kantorsutbildningen, förutsatt att detta gäller de specifikt kyrkligt-konfessionella delarna. För tydlighetens skull vill vi framföra vår uppfattning att det är samhällets uppgift att erbjuda musikaliska ämnesstudier på professionell nivå, också sådana som kan ingå i en kyrkomusikalisk kontext.
2. Vi är positiva till att alla som är anställda inom de EFU-aktuella yrkesgrupperna (musiker, präster, diakoner, pedagoger) bör ha en grund att stå på som inkluderar frågan om personlig tro, kyrklig identitet och insikter i andra kyrkliga yrkesgruppers villkor. Denna bas är en nödvändig förutsättning för att också väl kunna fungera i musikeryrket.
3. Vi är principiellt positiva till att kyrkomusikerutbildningen integrerar ämnesstudier med praktik och studier med mer utpräglad pastoral anknytning.
4. Vi är eniga med utredningen i förslaget att en reviderad Svenska kyrkans grundkurs skall vara obligatorisk endast för studerande som har liten eller ingen erfarenhet av Svenska kyrkans tro och liv.
5. Vi är eniga med utredningen i förslaget att alla som utbildas för kyrklig tjänst skall avsluta sin utbildning med 6-9 månaders handledd tjänst.
6. Vi är principiellt positiva till förslaget om lämplighetsprövning, men menar att den konkreta utformningen av denna (samt när den äger rum) är avgörande för om den i praktiken kommer att fungera.

*

Kritik av EFU-utredningen

1. Vi ifrågasätter den instrumentella och nivellerande syn som präglar utredningens syn på kyrkligt anställdas och därmed även kyrkomusikers identitet och utbildning.

Utredningen lägger med sina resonemang basen för en ny yrkesidentitet (som EFU benämner ”kyrkoarbetare”) inom vilken identitet också de självklara gränserna mellan olika yrkesuppgifter suddas ut. Denna nya inriktning tydliggörs i en mångfald av ”nyttighetsperspektiv” som utredningen för fram.

Vi menar att denna syn på de kyrkliga yrkesuppgifterna skapar otrygga yrkesmänniskor och öppnar för en arbetssituation där respekten för den enskildes professionella kunnande och de olika yrkesgruppernas kompetensområden är i fara.

2. Vi menar, att utredningens betoning av generalistkompetens inte i så hög grad som utredningen föreslår kan prägla kyrkomusikerns yrkesutbildning.

Enligt utredningen ska i det närmaste en tredjedel av kantorsutbildningen och en fjärdedel av organistutbildningen utgöras av studier som ligger utanför det musikaliska området. Detta innebär för den högre utbildningens del en tydlig sänkning av den musikaliska nivån på framtidens organister, och det innebär för alla studenter långa studieperioder, då den musikaliska färdighetsutvecklingen inte kan ägnas nödvändig tid. Kyrkomusikerna har i sin yrkesutövning på kyrkans område det största kravet av alla på specialistkunskaper, och förutom att denna kunskapsinhämtning tar lång tid, måste den musikaliska förmågan utvecklas kontinuerligt under hela studietiden.

En generellt lägre musikalisk nivå på framtidens kyrkomusiker skulle vara förödande för kyrkan och dess musikliv, men den föreslagna utbildningen skulle också bli mindre intressant att genomgå och skulle därmed vara avrekryterande i ett redan kritiskt läge.

3. Vi noterar bristen på koppling mellan utredningens bakgrundsresonemang och de konkreta förslagen.

Ett exempel på denna svaghet är utredningens i förstone riktiga konstaterande att kyrkomusiker behöver ha ”grundläggande teologiska kunskaper och hög liturgisk kompetens” (s. 90). Det visar sig emellertid att:

A - det inte finns någon grundläggande teologi inlagd i kyrkomusikernas utbildningsgång. Det förutsätts däremot att kyrkomusikerna skall ha teologiska kunskaper nog för att på högskolenivå studera homiletik (som särskilt skall betona ”relationen exegetik – hermeneutik – homiletik”), religionspedagogik, själavård och mission (de senare inom den avslutande pastorala terminen; s. 211)!

B - beträffande den ”höga liturgiska kompetensen” liturgik och liturgisk sång är placerade som en delkurs i Pastoralteologisk kurs B (s. 209). Några andra egentliga liturgiska studier förutses inte. Mot bakgrund av att denna den pastoralteologiska kursen endast omfattar en halv termin, varav tre veckor skall utgöras av verksamhetsförlagd utbildning (d.v.s. praktik), står det tämligen klart att förslaget i praktiken innebär att liturgik och liturgisk sång närmast raderas ut från de kyrkomusikaliska utbildningarna.

4. Vi ifrågasätter den nya kyrkomusikaliska yrkesprofil som utredningen utan närmare problematisering och konsekvensbeskrivning lägger fram.

När utredningen beskriver den nya kyrkomusikerprofilen handlar det om att musikern också skall vara en ”tolkande teolog” (s. 143) och därmed även skall få utbildning i tolkning, homiletik, diakoni, själavård och mission (s. 155) samt religionspedagogik (s. 119-120). Av både principiella och tidsmässigt-praktiska skäl är ett sådant tillägg till kyrkomusikerns yrkesprofil helt orimligt.

Utgångspunkten för utredningen verkar vidare i hög grad vara ett ”negativt nyttoperspektiv” präglad av slagord. Kyrkomusikern ”har ett stort ansvar för att körmedlemmarnas personliga, existentiella och sociala behov respekteras och möts” (s. 94). Vidare skall musikern ”utöver

sin musikaliska kompetens [...] utveckla förmåga att förstå människor” samt att ”inse och acceptera att musiken är till för människorna, inte människorna för musiken”. ”Dåtid, nutid och framtid” skall tolkas ”utan skyddsnät” (!), kyrkomusikern skall använda sig av ett ”frigörande arbetssätt”, ”utveckla egenmakt” etc. Dessutom måste de studerande ha ”frågeföreträde” (s. 118).

Vi vill istället se hur en vision för musiken i kyrkans och församlingens tjänst skulle kunna transformeras till strukturer och utbildningsinnehåll!

5. Vi ser stora praktiska och principiella problem med den konkreta utformningen av utbildningsstrukturerna.

Den integration av ämnesstudier och ”pastorala ämnen” som utredningen efterlyser kommer knappast att kunna komma till stånd med de strukturer som skisseras. Några exempel:

- Ett grundläggande krav på framtida utbildningsstrukturer är att de inte skapar ”återvändsgränder”. En sådan återvändsgränd har EFU dessvärre konstruerat genom att kantorsutbildningen – som enda undantag – inte har blivit en högskoleutbildning. Vi vill se en ny struktur där man på ett naturligt sätt bygger vidare i en högskolebaserad utbildningsgång som är sammanhållen, men som ger möjlighet till etappavgångar, kopplade till olika kompetenser, examina och behörigheter.
- En utbildningsgång utan återvändsgränder ger också möjlighet för kyrkomusiker att bygga vidare enligt Bolognamodellen på avancerad nivå (master) och forskarnivå. Det är inte rimligt att kyrkomusikerna genom föreslagen struktur skall vara den enda yrkesgrupp som i praktiken inte erbjuds rimliga möjligheter till fördjupade studier (det kan antas vara få kyrkomusiker som först går en treårig kantorsutbildning för att sedan starta om med en treårig konstnärlig kandidatutbildning, följd av en tvåårig master- och en treårig forskarutbildning!).
- Alla sakskaletalar för att kantorsutbildningen endast skall ges som högskoleutbildning. EFU har med sitt ställningstagande i denna fråga byggt in ytterligare en problematik: i förslaget förutsätts kantorseleverna läsa vissa av sina kurser som högskolestudier, tillsammans med studenter som har en flerårig högskolebakgrund. En sådan struktur riskerar skapa en rad problem.
- Med EFU-strukturen blir skillnaden i utbildningstid mellan kantor och organist närmast försumbar. EFU:s förslag kommer sannolikt att kväva rekryteringen till organistutbildningen; det kommer att finnas få incitament till att skaffa sig en organistutbildning. Dessutom finns här ytterligare en kritisk faktor: om det sänds signaler att den mångåriga individuella kompetensuppbyggnad som äger rum innan den egentliga kyrkomusikerutbildningen påbörjas (ett förhållande som är unikt för just musikeryrket) inte längre kommer att löna sig, eller på olika sätt betala sig, ökar risken ytterligare för en rekryteringskollaps.
- Den musikaliska yrkesutbildningen för både blivande kantorer och organister skall enligt utredningen varvas med de pastorala utbildningsdelarna. Detta skall ske enligt en struktur som inte är integrerad med musikstudierna, utan ligger som heltidsstudier under halva terminer (alternativt halvtidsstudier under hela terminer); vi frågar oss vilket lärosäte som regelbundet kan friställa delar av sin lärarkår de terminer som blir aktuella. En naturlig ”dockning” mellan olika huvudmän och lärosäten blir mycket svår att genomföra.

- Vi konstaterar också att de olika yrkesgrupperna kommer att ha mycket skiftande förkunskaper men ändå förutsätts gemensamt läsa vissa kurser (att exempelvis blivande präster förutsätts studera homiletik tillsammans med blivande kyrkomusiker utan någon homiletisk förståelse kan knappast vara en ideal situation).
- Det finns en god tanke med en gemensam pastoral termin på en enda plats i landet. Vi tror dock att det inte är praktiskt genomförbart med en sådan koncentration; genomsnittsåldern på kyrkomusikerstudenterna har märkbart ökat (ofta med familjebildning som följd) och en redan känslig rekryteringssituation förbättras knappast av att utbildningen skall genomföras på minst två platser i landet.

Olösta frågor i EFU-utredningen

I EFU-utredningen har vi identifierat ett antal frågor som ännu inte är lösta men som egentligen hör med till det grundläggande utredningsarbetet. Vi väljer här att inte fördjupa oss i dessa frågeställningar men antyder några av dem:

- Genomförbarheten vad gäller de konkreta utbildningsstrukturerna är inte säkrad (denna observation gäller inte minst den nödvändiga ”dockningen” mellan statliga utbildare, folkhögskolor och kyrkliga utbildare).
- Det internationella ”Bolognaperspektivet” men även pågående delvis dramatisk utveckling inom nationell och internationell ekumenik fordrar både reflexion över och beredskap inför den kommande utvecklingen.
- Fördelning av innehållsansvaret mellan utbildningshuvudmännen när det gäller kyrkomusikerutbildningen är inte klarlagd och behöver hanteras på ett grundläggande utredningsplan. Detta gäller inte minst de utbildningsdelar som nu är på väg att tappas bort.

Slutsatser

KMR:s ställningstagande till EFU-utredningen kommer till uttryck i de ovan anförda synpunkterna.

Vi anser att utredningens förslag i nuvarande utformning inte kan läggas till grund för framtida utbildning till kyrkomusikalisk tjänst inom Svenska kyrkan.

Det handlar i grunden om att framtida kyrkomusikalisk utbildning måste ge kyrkomusikerna förbättrade möjligheter att fortsätta ett framgångsrikt arbete inom kyrka och församlingar, och samtidigt innebära sådan stimulans att flykten från yrket minskar och rekryteringen främjas.

KMR hävdar därför sammanfattningsvis:

- att begreppet ”kyrkoarbetare” bör utmönstras ur det vidare utredningsarbetet och ersättas av sedvanliga yrkesbeteckningar som ”kyrkomusiker”, ”organist”, ”kantor” o.s.v. allt efter sammanhanget
- att det bör tillskapas en sammanhållen kyrkomusikalisk utbildningsgång för Svenska kyrkans behov. Denna bör som övriga utbildningar som avses i EFU-utredningen endast ges på högskolenivå och innehålla möjligheter till behörighetsgivande ”etappavgångar” i enlighet med strukturen hos ”Bolognamodellen”. Vi tar inte ställning till de geografiska placeringarna av framtida kyrkomusikalisk utbildning
- att frågan om olika kyrkomusikaliska profiler i ett pluralistiskt församlingliv i hög grad handlar om ett samspel mellan den kommande arbetsgivaren och den blivande kyrkomusikern; vi tror inte att det är möjligt att utifrån centralistiska modeller skapa en definitiv kyrkomusikerprofil. Däremot måste framtida kyrkomusikalisk utbildning bli ännu bättre på att erbjuda relevanta valmöjligheter i utbildningssituationen
- att det är nödvändigt att för framtiden säkra en grundläggande och för kyrkomusikerrollen relevant utbildning på adekvat nivå och med rimlig omfattning i konfessionellt/pastoralt orienterade ämnen som exempelvis liturgi, teologi, hymnologi etc.
- att utredningen måste se över den problematik som uppstår när studenter med olika kunskapsnivåer, förutbildning och förförståelse skall genomgå samma kurser
- att det är nödvändigt att innan beslut om framtida utbildningsmodeller fattas kunna visa på praktisk genomförbarhet när det exempelvis handlar om att foga samman utbildningsdelar som olika huvudmän ansvarar för
- att en konkret modell för lämplighetsprövning av blivande kyrkomusiker bör presenteras och diskuteras innan beslut i frågan fattas
- att frågan om eventuell vigning av kyrkomusiker inte är en primär fråga för utredningsarbetet på detta stadium och därför kan skjutas på till lämpligt framtida tillfälle
- att föreslagen handledning för nytexaminerade kyrkomusiker är mycket positiv men måste kopplas till utformande av en lämplig handledarutbildning
- att den blivande kyrkomusikern bör kunna genomföra all utbildning på en enda geografisk plats. En redan allvarlig rekryteringssituation kommer knappast att förbättras av att exempelvis studenter som i många fall redan vid utbildningens början bildat familj tvingas till extrakostnader och praktiska problem med dubbla bosättningar m.m. Vi menar således att en gemensam pastoral termin på ett enda ställe i landet inte är genomförbar.
- att ett nödvändigt fortsatt utredningsarbete bör genomföras i nära samverkan med och öppenhet gentemot samtliga relevanta aktörer

- att den grundläggande frågan om kyrkomusikerns yrkesroll måste få en fördjupad genomlysning
- att utredningen vidare bör genomföra en positionsbestämning med konsekvensbeskrivning rörande innehåll och struktur för svensk kyrkomusikutbildning
- att de principiellt viktiga frågor som utredningen inte behandlat bör inkluderas i ett nytt förslag
- att utredningen bör identifiera övriga nödvändiga förändringar och komma med konkreta förslag (vissa av dessa områden antyds på ss. 213-214)
- att utredningen därutöver bör komma med förslag på eller åtminstone identifiera behov av förändringar i Kyrkoordningen utifrån ovanstående punkter

Förslag

KMR föreslår

- *att EFU-utredningen återremitteras för vidare beredning i enlighet med ovanstående synpunkter*

Ingela Sjögren
Förbundsordförande

Henrik Tobin
Läraryrkesförbundets konsult
i kyrkomusikerfrågor